

ΠΡΟΛΟΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

Το πρώτο μέρος του ανά χείρας τόμου αποτελείται από τα πρακτικά μιας επιστημονικής ημερίδας που διοργανώθηκε στο πλαίσιο του ερευνητικού προγράμματος θεατρολογίας του Ινστιτούτου Μεσογειακών Σπουδών στο Ρέθυμνο, τον Δεκέμβρη του 2013. Η ημερίδα οργανώθηκε για τον πανηγυρισμό της ενσωμάτωσης στις θεατρικές συλλογές του Ινστιτούτου Μεσογειακών Σπουδών μιας νέας δωρεάς. Ύστερα από το αρχείο του πρώτου ιστορικού του νεοελληνικού θεάτρου Νικόλαου Ι. Λάσκαρη, ήρθε τώρα να προστεθεί εκείνο των αυτόγραφων τετραδίων του πολύ σημαντικού από ιστορική άποψη καραγκιοζοπαίχτη της Πελοποννήσου Βασίλειου Ανδρικόπουλου (1899-1979), του γνωστού με την επαγγελματική προσωνυμία Βασίλαρος. Η δωρεά πραγματοποιήθηκε το 2012 από δύο θεμελιωτές του Ινστιτούτου και Επίτιμα Μέλη του Ιδρύματος Τεχνολογίας και Έρευνας, τον Θόδωρο Χατζηπανταζή και τον Γρηγόρη Σηφάκη, στους οποίους ήταν, άλλωστε, αφιερωμένη η ημερίδα. Το αρχείο του Βασίλαρου τίθεται πλέον στη διάθεση της ερευνητικής κοινότητας των ιστορικών του ελληνικού θεάτρου, για να το αξιοποιήσουν έτσι ώστε να προωθήσουν παραπέρα τη σχετική επιστημονική γνώση.

Αν γενικότερα για την ιστορική έρευνα του θεατρικού παρελθόντος οι πρωτογενείς μαρτυρίες αποτελούν το αναγκαίο εκείνο θεμέλιο που “γειώνει” τον ιστορικό στην πραγματικότητα, στην περίπτωση της μελέτης του Καραγκιόζη, η ύπαρξη αρχαιικού υλικού παίρνει τις διαστάσεις ενός ανεκτίμητης αξίας θησαυρού. Κι αυτό γιατί το ελληνικό λαϊκό θέατρο σκιών είχε αντιμετωπιστεί μέχρι πρόσφατα περισσότερο με δημοσιογραφική και πολύ λιγότερο με καθαρά επιστημονική περιέργεια. Ως γνωστόν, η μελέτη του Καραγκιόζη άρχισε να μπαίνει σε μια νέα φάση της εξέλιξής της κατά την πρώτη δεκαπενταετία της Μεταπολίτευσης, μέσα από εκείνη την “ομοβροντία” των θεμελιωδών ερευνητικών εργασιών του Γιάννη Κιουρτσάκη, του Βάλτερ Πούχνερ, του Γρηγόρη Σηφάκη και του Θόδωρου Χατζηπανταζή. Το δημιουργικό αυτό ξέσπασμα, όμως, δεν είχε την αναμενόμενη συνέχεια, παρά τη θεαματική ανάπτυξη των θεατρολογικών σπουδών στη χώρα.

Η ημερίδα, όπως δηλώνεται και στον τίτλο της, επιχείρησε ακριβώς να αποτελέσει μια νέα αφετηρία· να ενθαρρύνει την επιστημονική προσέγγιση και να απομακρύνει τη μελέτη του Καραγκιόζη από ερασιτεχνισμούς και ιδεοληψίες. Οι εργασίες που δημοσιεύονται στον τόμο επιχειρούν να καλλιεργήσουν μια νέα νοοτροπία. Να αναδείξουν τα κατάλληλα επιστημονικά εργαλεία και να διαδώσουν τον πειραματισμό με την αναζήτηση νέων μεθόδων στην ιστορική προσέγγιση του φαινομένου.

Η Κωνσταντίνα Γεωργιάδη, που είχε την πρωτοβουλία και την επίβλεψη της ημερίδας και επιμελήθηκε τα πρακτικά της, αναλαμβάνει μια συστηματική παρουσίαση του αρχείου των χειρόγραφων έργων του Βασιλάρου. Η Ιωάννα Παπαγεωργίου και η Άννα Σταυρακοπούλου καταθέτουν

δύο διαφορετικές προτάσεις αξιοποίησης του παραπάνω αρχείου. Η Παπαγεωργίου, που έχει στραφεί τα τελευταία χρόνια στη συστηματική έρευνα του πατρικού μεσοπολεμικού Καραγκιόζη, προχωρά στη σύνθεση μιας προσωπογραφίας του Βασίλαρου, στο πλαίσιο ενός ερευνητικού προγράμματος του Πανεπιστημίου της Πάτρας. Η Σταυρακοπούλου, η ενασχόληση της οποίας με το ελληνικό θέατρο σκιών μετρά πια δεκαετίες, ανιχνεύει με δημιουργικό τρόπο τη σχέση ανάμεσα στο αρχείο Βασίλαρου και τη σχετική συλλογή Whitman/Rinvolverci του Πανεπιστημίου του Χάρβαρντ. Οι υπόλοιπες μελέτες καταπιάνονται με επιμέρους ζητήματα και δημιουργούν νέες αφετηρίες προβληματισμών. Ο Νίκος Ποταμιάνος, που έχει ασχοληθεί με τη διαμόρφωση και τα χαρακτηριστικά της αθηναϊκής μικροαστικής τάξης, προσφέρει τη δική του φρέσκια ματιά σ' ένα από τα πιο ακανθώδη και περιφρονημένα θέματα της ιστοριογραφίας του Καραγκιόζη: τη σχέση του τελευταίου με την ταξική σύνθεση του θεατρικού του κοινού. Ο υπογράφων τούτο το προλογικό σημείωμα καταπιάνεται με την πρόσληψη του θεάτρου σκιών από τον Φώτο Πολίτη σε συνάρτηση προς τις μοντερνιστικές σκηνοθετικές αναζητήσεις γύρω από τη “θεατρικότητα” αλλά και την κρίση της αστικής δημοκρατίας στον Μεσοπόλεμο. Τις μελέτες των πρακτικών της ημερίδας συμπληρώνουν δύο καταξιωμένοι μελετητές του λαϊκού μας πολιτισμού. Ο Αλέξης Πολίτης προσφέρει γενναιόδωρα, όπως πάντα, αθησαύριστο υλικό: ακατάγραφα φυλλάδια του Καραγκιόζη καθώς και κάποιες διάσπαρτες πληροφορίες δημοσιευμένες ως το 1901. Και, last but not least, ο Γιάννης Κιουρτσάκης καταθέτει ένα εξαιρετικά αυθεντικό προσωπικό βλέμμα σε μια σαραντάχρονη ερευνητική σχέση με τον κόσμο του εγχώριου θεάτρου σκιών.

Ο τόμος κλείνει με την αναδημοσίευση τριών εμβληματικών μελετημάτων του Γρηγόρη Σηφάκη και του Θόδωρου Χατζηπανταζή που αποτέλεσαν αναμφίβολα τομή στην επιστημονική προσέγγιση του Καραγκιόζη. Θα μπορούσα, φυσικά, χωρίς καμιά διάθεση “να βλογήσω τα γένια μας”, να υπερθεματίσω για το μονοπάτι που άνοιξαν στα πρώτα χρόνια της Μεταπολίτευσης οι δύο πρωτοπόροι μελετητές. Δεν θα το κάνω όμως· όχι επειδή δεν το αξίζουν αλλά επειδή θα ήθελα το προλογικό σημείωμα να κοιτάζει προς το μέλλον· να εκφράσω, λοιπόν, την ελπίδα τούτος ο τόμος να αποτελέσει ένα σημείο εκκίνησης που θα δικαιώσει τον τίτλο του.

«Δίκαιον να είμεθα ευγνώμονες προς τους ευεργέτας». Θα ήθελα να κλείσω εκφράζοντας τις πιο θερμές ευχαριστίες στις Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης που αγκάλιασαν με τη γνώριμη στοργή –αυτή θαρρώ είναι η πιο κατάλληλη λέξη– μια ακόμη έκδοση του θεατρολογικού ερευνητικού προγράμματος του Ινστιτούτου Μεσογειακών Σπουδών. Εδώ και δεκαπέντε σχεδόν χρόνια, η ιστορία του νεοελληνικού θεάτρου έχει βρει λίγα χιλιόμετρα έξω από το Ηράκλειο της Κρήτης μια θέση στον ήλιο.

Αντώνης Γλυτζουρής
Θεσσαλονίκη, Μάρτης του 2015